

RECENZE A REFERÁTY

Stanislav Šiška, Dokument o spoločnosti mladšej doby kamennej (Šarišské Michaľany), Bratislava 1995, 70 strán, 34 obrázkov v texte, 2 tabuľky v texte, farebná príloha (14 obr.), 1 mapa, nemecké a anglické resumé.

Sympatický zámer Slovenskej akadémie vied (SAV) obnoviť vydávanie populárno-náučných publikácií, tak ako ich čitatelia poznali z edície *Ars Slovaca Antiqua (ASA)*, podarilo sa realizovať od roku 1990 v novej edícii *Archeologické pamätníky Slovenska*. V priebehu piatich rokov boli v štyroch publikáciách postupne prezentované archeologické lokality Radzovce, Zemplín, Želovce a najnovšie aj Šarišské Michaľany. Tieto knižné spracovania si pritom našli svojho čitateľa nielen v radoch odborníkov, ale najmä u širokej laickej verejnosti, ktorá inak býva vedou (a nielen archeologickou) častokrát ignorovaná. Preto hádam ani nie je potrebné zvlášť zdôrazňovať, akú hodnotu takéto knihy pre bežného čitateľa majú.

Čerstvou novinkou, ktorá vyšla v spomínanej edícii pod poradovým číslom 4, je publikácia s názvom „Dokument o spoločnosti mladšej doby kamennej (Šarišské Michaľany)“.

Jej autor, slovenský archeológ Stanislav Šiška, tu na sedemdesiatich stranách predstavuje archeologickú lokalitu Šarišské Michaľany, kde prebiehal výskum v r. 1981–1987. Odborná verejnosť sa mohla o výsledkoch výskumu na tomto nálezisku oboznámiť už skôr, keď v r. 1986 bola na stránkach Slovenskej archeológie (SIA 34/1986, s. 439–454) publikovaná obsiahla štúdia od toho istého autora, ktorý bol aj samotným realizátorom výskumu.

Názov novej publikácie už naznačuje, že koncepcne je práca zakomponovaná do širšieho kontextu, pričom sa vychádza z poznatkov, ktoré sa získali v Šarišských Michaľanoch.

Táto obec sa nachádza v oblasti Šarišského podolia, v povodí rieky Torysy, neďaleko Sabino-va. Skúmaná poloha Fedelemka (novšie Pod lesom Giráš) je situovaná na ostrohu, ktorý prevyšuje údolie miestneho Veľkého potoka o 9–13 m.

Osídlenie sa rozkladalo na hnedozemi so sprašovým podložíom, čo je v tejto oblasti najúrodnejší typ pôdy.

Osídlenie lokality, tak ako ho popisuje autor, spadá do štyroch fáz s ťažiskom na obdobie bukovohorskej kultúry. Aby však čitateľ mohol dostať celkový obraz o pravekom vývoji danej oblasti, zaoberá sa S. Šiška na úvodných stranách problematikou paleolitického osídlenia, ďalšiu kapitolu venuje počiatkom neolitizácie regiónu a po uvedení samotnej lokality sa venuje prvej fáze osídlenia (kultúre s východnou lineárnou keramikou). Aj napriek tomu, že išlo o osadu s nie príliš početnou komunitou, zasluhuje prvoradú pozornosť hmotná kultúra, ku ktorej autor nachádza početné analógie (mimo iného i prvý výskyt obličajových váz). Osídlenie bukovohorskou kultúrou rozdelil na tejto lokalite do dvoch fáz, pričom sa mu podarilo doložiť istú kontinuitu s predchádzajúceho osídlenia skupinou Tiszadob. Kapitola o dvojfázovom osídlení spomínanou kultúrou je rozdelená na menšie state, kde autor rozpracováva architektúru osady, pracovné nástroje, keramiku, umenie a kult a s tým súvisiace hrobové celky. Táto časť publikácie prináša asi najdôležitejšie poznatky, pretože ide o prvé súborné spracovanie uzavretých nálezových celkov tejto kultúry.

Rozhodne veľkým prínosom je aj otázka datovania a zániku bukovohorskej kultúry, ktorú S. Šiška dáva do súvislosti so zmenenými klimatickými pomermi, čo sa tiež v určitej forme prejavilo aj v Šarišských Michaľanoch, kde pravdepodobne došlo k náhlemu opusteniu osady.

Po 1500 ročnom hiáte bola poloha znovu osídlená kultúrou s kanelovanou keramikou, ktorá je tu zastúpená početným inventárom. Ďalšie sporadické nálezy kultúry Gáva a osamotená stavba zemnicovitého typu z 12.–13. stor., poukazujú na sporadické pokusy o osídlenie ostrožnej polohy.

Za veľmi pozitívne a prínosné v tejto publikácii považujem spoluprácu s C. Ambrosom a E. Hajnalovou, ktorí vyhodnotili osteologický materiál a paleobotanické nálezy. V kontexte Šiškových úvah tak dosahuje táto útlá knižka veľmi solídnu úroveň ako po stránke textovej i obrazovej. Je to presne ten typ knihy, ktorá stojí na hranici medzi odborným a náučno populárnym štýlom, takže vo svojom konečnom dôsledku prináša oveľa viac, ako len rozsiahly výpočet prameňov hmotnej kultúry. Autor sa svojej úlohy prezentovať túto lokalitu pred širšou verejnosťou zhostil naozaj úspešne. Veď napokon jeho práce „Praveké hrnčiarstvo“ (ASA 1980) alebo „Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku“ (1989) tieto ambície naznačovali.

Škoda len, že samotná edícia Archeologické pamätníky Slovenska neinformuje na stránkach svojich publikácií o edičnom pláne a zároveň neuvádza poradie a názvy už vypublikovaných titulov (dochádza tak k nejasnostiam ako v prípade Želoviec, kde hlavička edície úplne chýba). Aj keď budúcnosť edície a jej titulov pravdepodobne závisí od finančných prostriedkov, čitatelia radi privítajú informáciu o pripravovaných knihách, nehovoriac o tom, že ide aj o istý druh reklamy.

Forma, akou sa tieto archeologické pamätníky prezentujú je však rozhodne prínosom a to najmä vďaka V. Furmánkovi, M. Lamiovej, Z. Čilinskej a S. Šiškovi.

Jozef Urminský

Juraj Pavúk-Jozef Bátora, Siedlung und Gräber der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Mit Beiträgen von Július Jakab, Marián Fabiš, Ludmila Illášová, Ernst Pernicka und Jochen Görsdorf, Nitra 1995, 208 stran, 94 obrázků, 8 tabulek a 4 diagramy.

Monografické zpracování sídlištních nálezů a hrobů ludanické skupiny z lokality Jelšovce, která se nachází v okrese Nitra, přináší podrobné vyhodnocení archeologických nálezů a zhodnocení terénní situace jednoho z nejdůležitějších sídlišť ludanické skupiny na jihozápadním Slovensku. Hodnotu práce ještě zvyšují příspěvky z oblasti přírodovědných disciplín, které poskytují komplexní pohled na získaný archeologický materiál a umožňují z archeologických nálezů získat důležité informace, které jsou jinak značně omezené.

Terénní výzkum probíhal v letech 1982 až 1987 pod vedením J. Bátory a z období ludanické skupiny bylo prozkoumáno 26 půdorysů domů (úplných i částečných), 42 sídlištních objektů a 22 kostrových hrobů. Komplexní zpracování archeologických památek přineslo mnoho nových poznatků nejenom z archeologie, ale též z antropologie, osteologie, absolutního datování a z dalších přírodovědných oborů.

Recenzovaná monografie se skládá ze dvou částí. V prvním úseku jsou podány výsledky terénního výzkumu a vyhodnocení archeologického materiálu, dochovalých půdorysů domů, sídlištních objektů a hrobů (kapitola 1. až 5.). Ve druhé části se autoři věnují interpretaci získaných poznatků ze sídlištních objektů včetně mnoha analogií ze sousedních zemí. Zastoupení má rovněž charakteristika hrobů, osídlení povodí Nitry lidem ludanické skupiny a rovněž náležitá pozornost je věnována postavení ludanické skupiny vzhledem k časově blízkému osídlení Transdanubie, Potiší a dalších oblastí střední Evropy (kapitoly 6. až 9.).

Velmi přínosná je kapitola „Grundrisse der Pfostenbauten“, v níž autoři podávají podrobný rozbor domů ludanické skupiny a detailně sledují jednotlivé půdorysy, rozměry, orientace i sta-